

Elbel, Petr

Petr Jelito, dvořan a diplomat Karla IV.

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2001, vol. 50, iss. C48, pp. [67]-87

ISBN 80-210-3085-2

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102003>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PETR ELBEL

PETR JELITO, DVOŘAN A DIPLOMAT KARLA IV.

Předchozí bádání o panovnickém dvoře Karla IV. přibližně před deseti lety uzavřel František Kavka svou prací *Am Hofe Karls IV.*, resp. její českou verzí *Život na dvoře Karla IV.*¹ Kavkovo plastické vyličení chodu císařského dvora se opírá o autorovy dlouholeté vlastní výzkumy a zároveň těží z bohaté české i zahraniční literatury, jež se k této problematice vztahuje. Nepochybně se jedná o práci paradigmatickou, která bude jednak na dlouhou dobu představovat základní monografii o dvorských úřadech a institucích, jejich chodu i o každodenním životě na dvoře císaře Karla, jednak může sloužit jako vzorové zpracování problematiky středověkého panovnického dvora. Nechci zde rozebírat otázku, jakými cestami se bude ubírat další studium dvora Karla IV. nebo panovnických dvorů ve středověku obecně. Jedna cesta, veskrze tradiční, je však nasnadě: snad nikdy nebudou vyčerpány všechny možnosti detailního prosopografického studia jednotlivých dvořanů, které mapuje jejich sociální původ, vzdělání, činnost před nastoupením dvorské kariéry, proměny jejich postavení u dvora a konečně – konkrétní náplň jejich dvorských služeb.

Dílčím příspěvkem pro takový výzkum by měla být i následující studie, jejímž úkolem je představit osobu málo známého, ale přitom velmi významného diplomata, působícího ve službách císařského dvora Karla IV.² Petr Jelito po-

¹ K a v k a , F.: *Am Hofe Karls IV.* Leipzig 1989; t ý ž : *Život na dvoře Karla IV.* Praha 1993.

² Tento článek je přepracovanou částí mé diplomové práce Petr řečený Jelito, dvořan a diplomat Karla IV., vysoký duchovní hodnostář druhé poloviny 14. století, kterou jsem zpracoval pod vedením pana prof. PhDr. Jaroslava Mezníka, CSc. a obhájil v červnu 2000 na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V diplomové práci jsem popsal celé curriculum vitae tohoto preláta, které lze rozdělit na dvě části – na období za vlády Karla IV., kdy Petr zastával významné světské funkce a působil v císařské diplomacii, a na období za vlády krále Václava, kdy Petr své pozice u panovnického dvora opustil a proti své vůli byl přeložen do Olomouce. Petrovu olomouckému episkopátu jsem přitom v diplomové práci věnoval více prostoru a dosažené výsledky jsem publikoval na jiném místě. Srov. především E l b e l , P.: *Osobnost olomouckého biskupa Petra řečeného Jelito (1381–1387)*. Střední Morava 13, 2001, s. 4–26, kde jsem v rámci úvodní části stručně představil i před-

cházel, tak jako většina osob činných v diplomacii Karla IV., z řad vysoké církevní hierarchie. V době svého působení na císařském dvoře působil jako biskup v Churu (1356–1368), v Litomyšli (1368–1371) a jako arcibiskup v Magdeburku (1371–1381). Za vlády Václava IV. byl přeložen ještě na olomoucký biskupský stolec, kde působil až do své smrti roku 1387, toto období však již přesahuje rámec této studie.³

V souvislosti s naznačeným tématem vyvstává několik dílčích úkolů a otázek, na které se pokusím v následujícím textu odpovědět. První otázkou budou nejasné počátky Petrovy církevní kariéry a okolnosti jeho vstupu do služeb dvora Karla IV. V literatuře se někdy objevuje názor, že Petrovo jmenování biskupem v Churu bylo úzce spjato s mocenskopolitickými zájmy císaře Karla. Mým úkolem bude ukázat, že ačkoliv se v Petrově případě jednalo o preláta českého původu, císař Karel za jeho dosazením na churský biskupský stolec nestál. Petr nezahájil dráhu vysokého duchovního hodnostáře ani na císařském dvoře ani v kanceláři a do lucemburských služeb vstoupil až jako churský biskup. Stalo se tak poněkud netypickým způsobem v souvislosti s habsbursko-lucemburskými spory, ve kterých Petr zpočátku vystupoval jako habsburský diplomat. Petrův postupný přechod do císařských služeb je pozoruhodným dokladem Karlova umění získat na svůj dvůr schopné jedince z celé říše (i z jiných končin Evropy).

Hlavním úkolem článku bude postihnout Petrovy funkce u císařského dvora, jak se tyto funkce v průběhu doby měnily, zachytit v pramenech jeho diplomatické cesty v lucemburských službách a konečně shrnout, jakými tituly býval označován v písemnostech císařské kanceláře. Důležitou kapitolu představuje rovněž pozadí Petrova přeložení do Litomyšle a pak do Magdeburku, přičemž první událost je třeba hodnotit jako důsledek císařova úsilí poskytnout dostačující zajištění svému diplomatu, zatímco druhá je významnou součástí říšské politiky Karla IV.

V souvislosti s Petrovým dvořanstvím bude dále třeba zodpovědět následující otázky: do jaké míry se Petrovi dařilo skloubit dvorské funkce a správu svěcených diecézí, jak velkou finanční zátěž představovaly jeho politické aktivity pro jednotlivá biskupství a naopak – jaké výhody pro ně z Petrova dvořanství plynuly. Petrův případ tak může dokreslit Kavkovo pojednání o výhodách a problémech dvořanů z řad vysokých duchovních hodnostářů.⁴ Velmi zajímavou kapitolou je konečně Petrovo zakladatelské dílo, které je rovněž potřeba zasadit do

chozí životní osudy tohoto preláta a v závěru jsem se pokusil o nastínění hlavních rysů Petrovy osobnosti. Speciální otázkou Petrova postoje k papežskému schismatu jsem se zabýval v samostatné studii: E l b e l , P . : *Postoj olomouckého biskupa Petra III. Jelito (1381–1387) k církevnímu schismatu*. In: Celostátní studentská vědecká konference Historie '99, ed. Ivo Barteček, Olomouc 2000, s. 9–22. Ve zvláštním článku jsem se podrobně věnoval otázce Petrova původu a jeho působení v Litomyšli: E l b e l , P . : *Litomyšlský biskup Petr Jelito (1368–1371)*. *Východočeské listy historické*, 17/18, 2001, s. 71–86.

³ K olomouckému episkopátu se vztahují dva autorovy články citované v pozn. 2. Dále srov. M e d e k , V . : *Osudy moravské církve do konce 14. století*. Dějiny olomoucké arcidiecéze. I. Praha 1971, s. 165nn.

⁴ K a v k a , F . : *Život na dvoře*, s. 28 a 49n.

kontextu jeho příslušnosti k dvorskému okruhu Karla IV. V následujícím výkladu se pro lepší orientaci přidržuji chronologické osnovy, takže odpovědi na některé z výše položených otázek budou plynule zařazeny do textu a pouze některé budou shrnuty v závěru.

Na úvod považuji za užitečné alespoň stručně shrnout otázku Petrova původu, kterou jsem podrobně rozebral na jiném místě.⁵ V literatuře se běžně objevují základní životopisné údaje o původu a vzdělání Petra řečeného Jelito. Petr se měl narodit kolem roku 1325 (jednotliví autoři uvádějí různá data) v Třešňovci u Lanškrouna (něm. Nieder Johnsdorf) v selské rodině na statku Wurstgründe (Jelitní Grunty), podle kterého se mu dostalo příjím Wurst (Jelito). Všech svých životních úspěchů dosáhl jenom díky vlastní pili, která jej údajně přivedla až na italské univerzity v Bologni, Perugii a v Římě, na nichž měl získat titul doktora obojího práva, a pak k papežské kurii, kde prý zastával úřad auditora causarum. Odměnou za služby u kurie měl pak získat churské biskupství.

Problém spočívá v tom, že tyto na první pohled vcelku přesvědčivé údaje nejsou podepřeny žádným odkazem na historické prameny. V každé práci je pouze odkaz na starší literaturu, a tak se mi podařilo vystopovat „tradiční“ sahající k dějepiscům první poloviny 18. století.⁶ Tito barokní historikové dospěli k uvedeným údajům sérií omylů a dohadů, které zde nemohu rozebírat.⁷ Jednotlivé mylné údaje se proměnily v nezpochybnitelná fakta, která z historických prací 18. století pronikla až do novodobé literatury.⁸

Dobové prameny, především churské a magdeburské proveniencie, poskytují o Petrově původu a vzdělání pouze útržkovité informace. Na jejich základě je přesto možné rekonstruovat alespoň neúplný obraz Petrova života před jeho jmenováním biskupem v Churu. V *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium* se Petr Jelito důsledně objevuje s přídomkem *de Brunna* a uvádí se zde, že pocházel z Moravy (*oriundus de Moravia*).⁹ Příslušná část textu *Gest*, popisující Petrovo jmenování arcibiskupem, vznikla s největší pravděpodobností ještě za jeho působení v Magdeburku, a proto jí lze v tomto směru důvěřovat.

⁵ Elbel, P.: *Litomyšlský biskup* s. 72n.

⁶ Petrovo rodiště kladl do Třešňovce u Lanškrouna poprvé Lichnowský v kronice kláštera augustiniánů kanovníků v Olomouci, který byl pokračovatelem lanškrounské kanonie založené biskupem Petrem. Srov. MZA Brno. G 10 Sbírka rukopisů Zemského archivu, sign. 210, „Matricula seu ortus et progressus insignis collegiatae ecclesiae canonicorum Lateranensium S. Augustini Olomucii ad OO. SS. ...“. O fundátoru Petru Jelitovi viz fol. 12a-13a, 15a. Pokud jde o Petrova italská studia a jeho působení u kurie, zřejmě poprvé je zmiňuje Ziegelbauer. Srov. ZA Opava, pobočka Olomouc. MCO, rukopis č. 537, „Olomucium sacrum quo historia ecclesiastica Moraviae et ejus episcopatus exponitur. Autore R. P. Domino Magnoaldo Ziegelbauer monasterii Zwifaltensis coenobita, Tomus I, ab anno 396 ad annum 1482“, zejména s. 364–370.

⁷ Srov. Elbel, P.: *Litomyšlský biskup* s. 72n.

⁸ Nejnověji převzal tradiční údaje o biskupu Petrovi Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, heslo Petr Jelito.

⁹ *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*. Ed. Wilhelm Schum. MGH SS 14, Hannover 1883, s. 144 a tamtéž, s. 448.

Skutečnost, že se Petr psal podle Brna, nemusí nutně vypovídat o jeho původu z brněnské měšťanské rodiny – v Brně mohl například držet své první obročí. Původ z Moravy lze však považovat za vysoce pravděpodobný, navštěvovalo by mu mimo jiné i jméno Petrova bratra Berchtolda, který se v jedné Petrově listině uvádí s predikátem *von Kuonitz*.¹⁰ Katalog churských biskupů uvádí, že Petrova národnost byla česká (*nacione bohemus*), což lze ve 14. století chápat jak teritoriálně (české království, případně celé teritorium zemí české koruny), tak jazykově (český jazyk, tj. česká národnost v dnešním pojetí) a rozhodně to není v rozporu s předpokládaným moravským původem.¹¹ Pokud jde o přezdívku Jelito, poprvé je doložena v katalogu olomouckých biskupů (*Granum catalogi praesulum Moraviae*), tedy v prameni poměrně značně důvěryhodném (alespoň pokud jde o osoby biskupů z konce 14. a počátku 15. století).¹²

Petrova univerzitní studia v Itálii sice nelze vyloučit tak průkazně, jako jeho lanškrounský původ, katalog churských biskupů však o nich zcela mlčí a pouze uvádí, že Petr získal nějaké nižší vzdělání v Uhrách. Případné univerzitní vzdělání by autor katalogu jistě uvedl na prvním místě. Také papežské listiny, jimiž byl Petr postupně jmenován do jednotlivých biskupských úřadů, neuvádějí před jeho jménem žádný univerzitní titul, což jinak bylo v tomto typu písemností obvyklé. Zápis v papežských registrech, vztahující se ke jmenování Petra biskupem v Churu, naopak uvádí církevní úřad, který Petr Jelito v té době zastával: je titulován jako probošt kapitulního kostela sv. Michala ve Vásváru v diecézi Ráb.¹³ O jeho působení v tomto úřadu však není známo nic bližšího. V uherském diplomatickém materiálu jsem našel pouze jednu zmínku o vásvářském proboštu Petrovi, a to k roku 1354.¹⁴

10 Podle nevydané listiny dochované ve formě originálu ve Staatsarchiv Graubünden v Churu, sign. A 1/6, Nr. 2, upozornil na tuto skutečnost V a s e l l a , O.: *Bischof Peter Gelyto und die Entstehung des Gotteshausbundes*. In: *Festschrift 600 Jahre Gotteshausbund*. Chur 1967, s. 43–90; zmínka o Petrově bratrovi na s. 45. Není jasné, o které Kounice se jedná, v úvahu by připadaly městečka Dolní a Horní Kounice, vladýcký rod z Dolních Kounic nebo případně panský rod z Konice. Zatímco v genealogii tohoto rodu, která je pro 14. století poměrně známá, se žádný Berchtold neobjevuje (rod navíc používal téměř výhradně česká jména), vyskytuje se jistý Perchtold ve velmi torzovitě poznané genealogii vladýků z Dolních Kounic. Jedná se však o osobu neznámého původu, která se do tohoto rodu pouze přičlenila. I kdyby se skutečně jednalo o Petrova bratra, nevyplývalo by z jeho predikátu pro poznání Petrova původu vůbec nic. Srov. P i l n á č e k , J.: *Staromoravští rodové*. Brno 1996³.

11 „*Nacione bohemus, nutritus in Ungaria qui utriusque gentis ydioma et proprietates in se habuit.*“ Z katalogu cituje M a y e r , J. G.: *Geschichte des Bistums Chur*. I. Stans 1907, s. 365.

12 *Das Granum catalogi praesulum Moraviae, nach der Handschrift des Otmützer Domcapitelarchivs*. Ed. Johann Loserth. AÖG 78, 1892, s. 41–97. O Petrovi na s. 90.

13 E u b e l , K.: *Hierarchia catholica medii aevi*. I. Monasterii 1913, s. 227.

14 *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Tomi IX volumen 11. Ed. Gregorius Fejér. Budae 1833, s. 354, č. 165.

Také okolnosti jmenování Petra churským biskupem zůstávají obestřeny četnými otázkami.¹⁵ Výše jsem shrnul tradiční údaje o Petrově původu a vzdělání. Podle této „tradice“ měl Petr churské biskupství získat odměnou za svou údajnou činnost u papežské kurie. S největší pravděpodobností se však jedná o konstrukci historiků doby baroka, pro kterou neexistuje žádná opora v pramenech. Protože je rovněž sotva představitelné, že by se cizí klerik českého původu, držící obročí v Uhrách, stal biskupem v dalekém Churu na základě volby tamní kapituly, lze odůvodněně předpokládat, že na jeho jmenování musela mít zájem nějaká světská autorita.

V literatuře se někdy objevuje názor, že obsazení churského biskupství roku 1356 bylo v zájmu císaře Karla IV. Papež Inocenc VI. mu údajně vyšel vstříc a jeho kandidáta Petra jmenoval biskupem.¹⁶ Tato domněnka se jednak nezakládá na pramenech, jednak jí příliš nenasvědčují ani širší souvislosti dobového vývoje příslušných alpských oblastí. Je jistě pravda, že Karel IV. úzce spolupracoval s Petrovým předchůdcem na churském stolci Oldřichem V., a to již od propuknutí sporu mezi Lucemburky a Wittelsbachy o tyrolské hrabství po skandálním rozvodu Markéty Maultasch s Janem Jindřichem Lucemburským koncem roku 1341. Churský biskup, jehož diecéze v oblasti Vintschgau zasahovala do jižních Tyrol, se postavil do lucembursko-papežského tábora, který podporoval i vojenskou silou. Roku 1349 byl ve válce s tyrolským hrabětem Ludvíkem Hornobavorským v bitvě u Traminu poražen, upadl do potupného zajetí a mohl jen bezbranně přihlížet tomu, jak Ludvík okupoval statky jeho biskupství ve Vintschgau (v první řadě se jednalo o významný biskupský hrad Fürstenburg). Lucemburkové však na tyrolskou oblast již na přelomu 40. a 50. let v rámci narovnání s Wittelsbachy rezignovali (churské biskupství bylo přitom v podstatě ponecháno svému osudu). V době, kdy Oldřich V. zemřel, leželo již Tyrolsko několik let mimo zájmovou sféru lucemburské politiky, a proto se nezdá pravděpodobné, že by císař roku 1356 potřeboval prosadit svého kandidáta na biskup-

15 V následujícím výkladu o působení biskupa Petra v Churu navazují především na následující práce: Mayer, J. G.: *Geschichte*, s. 365nn., Vassella, O.: *Bischof Peter*, s. 43–90 a Deplazes, Lothar: *Reichsdienste und Kaiserprivilegien der Churer Bischöfe von Ludwig dem Bayern bis bis Sigmund*. Diss. phil. Zürich, Chur 1973, s. 51nn.

16 Soudili tak povolání znalci církevní politiky Karla IV. Heinrich Kröger a v nedávné době Wolfgang Hölscher. Kröger se však dopustil omylu při čtení narace jedné z císařských listin, v níž Karel zdůvodňuje postoupení jistých práv churským biskupům službami, které vykonal biskup Petr a jeho předchůdci pro říši. Kröger se domníval, že tím Karel myslel Petrovy předky. Protože věděl o skutečnosti, že v Gestech magdeburských arcibiskupů se Petr uvádí jako Petrus de Brunna, vyvozoval, že pocházel z brněnské patricijské rodiny, jejíž členové již dříve působili v císařských službách. Srov. Kröger, Heinrich: *Der Einfluß und die Politik Kaiser Karl's IV. bei der Besetzung der deutschen Reichsbistümer*. Teil 1.1. Das Erzbistum Magdeburg und die brandenburgische Politik Kaiser Karl's IV. Teil 1.2. Die Erzbistümer Köln und Trier. Diss. phil., Münster 1885, s. 53. Krögerův omyl přejal Hölscher, Wolfgang: *Kirchenschutz als Herrschaftsinstrument*. Personelle und funktionale Aspekte der Bistumspolitik Karls IV. Warendorf 1985, s. 49 a 77n., který považuje Petra Jelito za kandidáta Karla IV., na rozdíl od jeho nástupců na churském stolci, kteří již byli hodnostáři habsburské kanceláře.

ský stolec v Churu.¹⁷ Prameny navíc nedokládají jakékoliv kontakty mezi Karlem IV. a churským biskupem Petrem až do roku 1359. Osobní setkání Petra s císařem je pak bezpečně doloženo až koncem roku 1360, kdy teprve Petr přijal od císaře regálie churského biskupství a vykonal lenní přísahu.¹⁸

Nejen z těchto důvodů se zdá pravděpodobnější domněnka, že za jmenováním Petra biskupem v Churu mohly stát dynastické zájmy Habsburků, kteří již za vlády Albrechta II. upřeli svou pozornost k tyrolskému hrabství. Ani vztahy Petra k habsburskému dvoru v době před rokem 1356, které předpokládá starší švýcarská literatura, se mi však nepodařilo doložit.¹⁹ Jisté je tedy teprve to, že brzy po nastoupení biskupského úřadu se Petr Jelito začal projevovat jako jednoznačný spojenec habsburské politiky v oblasti Tyrolska a Raetie, s Habsbursky uzavíral rozsáhlé smlouvy a býval hostem na jejich dvoře.

V prvních letech po svém nástupu na churský stolec koordinoval Petr s Habsburky svůj postup při úspěšném narovnání s tyrolským hrabětem Ludvíkem Hornobavorským, který přistoupil k navrácení Fürstenburgu a dalších okupovaných statků churského biskupství. Urovnání vztahů hraběte s churským biskupem bylo součástí širšího procesu uznání wittelsbašského panství v Tyrolsku a legitimizace manželství hraběcího páru papežskou kurií, v němž sehrávali Habsburkové roli prostředníků.²⁰ Konkrétně restituce majetků biskupství v Chu-

17 Hölscher (viz předchozí poznámka) se domníval, aniž by svůj předpoklad podložil nějakým pramenným dokladem, že císař Karel potřeboval roku 1356 obsazením churského biskupství získat kontrolu nad alpskými průmysly v souvislosti se svou italskou politikou.

18 Skutečnost, že Petr přijal v prosinci 1360 regálie churského biskupství, se dozvídáme z narace císařské listiny ze 17. prosince 1360, kterou Karel IV. potvrdil pod císařským majestátem všechna privilegia, svobody a práva churského biskupství. Srov. *Codex Diplomaticus. Sammlung der Urkunden zur Geschichte Cur-Rätians und der Republik Graubünden*. III (= CD III). Ed. Conradin von Moor. Cur 1861, č. 94. Regest viz *Regesta Imperii*. VIII (= RI VIII). Ed. Alfons Huber (aus dem Nachlasse J. Fr. Böhmers). Innsbruck 1877, č. 3494.

19 Starší literatura k dějinám churského biskupství (např. Mayer, J. G.: *Geschichte*, s. 365, který se odvolává na rukopis nevydané práce o dějinách churského biskupství z pera J. Ladurnera) sice Petra před jmenováním churským biskupem považuje za kancléře a hofmistra rakouského vévody Albrechta II., ale tyto údaje jsou velmi problematické. Jako hofmistr Albrechta II. se v listinách tohoto období důsledně objevuje Wolfhard z Hannau, zatímco kancléřem byl od roku 1353 Jan z Platzheimu (funkce kancléře byla tehdy nová, do té doby stál všele kanceláře protonotář). K úřadu hofmistra viz Lichnowsky, E. M.: *Geschichte des Hauses Habsburg*. III. Wien 1838, registry č. 1629, 1717, 1718, 1883 – údaje z let 1353 až 1356. K úřadu kancléře viz Frankl, H.: *Kanzlei- und Formelbücher der ersten österreichischen Herzoge aus dem Hause Habsburg (von Albrecht I. bis Rudolf IV.)*. Diss. phil., Wien 1902, rukopis uložen v Universitäts Bibliothek Wien, sign. D 15.458, s. 106. Snad zastával Petr v této době nějaké jiné úřady v kanceláři či na dvoře Albrechta II. a historikové churského biskupství pak mohli zaznamenat už poněkud zmatenou tradici o jeho působení v habsburských službách.

20 Starší historiografie churského biskupství připisovala narovnání Petra s tyrolským hrabětem mimořádným diplomatickým schopnostem churského biskupa. V naraci listiny, již Ludvík příslibuje vydání Fürstenburgu, uvádí jako důvod svého rozhodnutí věrné služby, které Petr vykonal jeho ženě Markétě. Lothar Deplazes však postavil Petrovy kroky do souvislosti se současnou tyrolskou politikou Albrechta II. a prokázal, že obojí spolu velmi úzce souviselo.

ru, Brixenu a Tridentu byla jednou z podmínek, které si papežská kurie kladla. Vzhledem k tomu, že Habsburkové měli zájem na rychlém urovnání Ludvíkova sporu s papežem a potažmo na uznání jeho vlády v Tyrolsku (po uzavření dynastických sňatků se stávali potenciálními dědici této země), lze předpokládat, že mohli mít po uprázdnění churského biskupství v roce 1355 zájem na obsazení tohoto úřadu svým kandidátem, který by usiloval o rychlé narovnání s hrabětem.²¹ Zda Petr byl kandidátem Habsburků na churský stolec zůstává každopádně pouhou domněnkou, byť vcelku pravděpodobnou.

Úzká spolupráce Petra s rakouskými vévody pokračovala i po dosažení smíru s tyrolským hrabětem. Již roku 1358 uzavřel biskup Petr s vévodou Rudolfem IV., jeho bratry a otcem poměrně rozsáhlý spolek proti všem vyjma papeže, císaře a vévody Ludvíka. V červenci 1360 pak vznikla nová smlouva mezi Petrem a Rudolfem IV., která byla podstatně dalekosáhlejší. Petr předával temporálie churského biskupství na osm let do správy rakouským vévodům za roční plat 1000 florénů a za poskytnutí ubytování na vévodském dvoře jemu samotnému i jeho doprovodu.²² Tím churské biskupství učinil zcela závislým na habsburské moci.

Při hodnocení této kontroverzní smlouvy však vyvstává otázka docela zásadního významu. Navzdory tomu, že starší historiografie považovala smlouvu z roku 1360 za hlavní příčinu všech následujících problémů biskupa Petra s jeho kapitulou, vazaly a poddanými, nelze z pramenů zjistit, zda tento dokument vůbec vstoupil v platnost.²³ Vše tomu spíše odporuje. Není nic známo o nějaké držbě biskupských majetků Habsburky, a naopak – prameny dokládají, že s nimi nadále disponoval Petr. Chybí také doklady pro odvádění slíbeného platu 1000 florénů biskupovi.²⁴ Skutečností tak zůstává pouze fakt, že Petr Jelito od roku

Srov. Deplazes, L.: *Reichsdienste*, s. 51nn. Prvotní iniciativa zřejmě vyšla od Habsburků, Petrovi však nelze ubírat jeho diplomatický um, který nepochybně přispěl k rychlému řešení celé věci.

21 Habsburské prostřednictví v této záležitosti rozhodně nebylo nezištné a docela oprávněně se zdůrazňuje, že tím Albrecht II. položil základy k pozdějšímu ovládnutí Tyrol Habsburky za vlády jeho syna Rudolfa IV. Ještě za Albrechtova života bylo habsburské prostřednictví korunováno dynastickými sňatky mezi Ludvíkovým synem Menhartem a Albrechtovou dcerou Markétou a toto přibuzenství bylo později jedním ze základních kamenů připojení Tyrol k Rakousku (– ovšem spolu s listinou, hlásící se k 2. září 1359, podle níž mělo Tyrolsko v případě smrti Ludvíka a Menharta bez mužských dědiců připadnout Rudolfovi a jeho potomkům, a která dnes bývá považována za jedno z falz Rudolfovy kanceláře).

22 Obě smlouvy v regestu viz Lichnovsky, E. M.: *Geschichte* III, regist č. 2005 a t ý ž : *Geschichte des Hauses Habsburg*. IV, Wien 1839, č. 194; Deplazes, L.: *Reichsdienste*, s. 58 odkazuje na edici R. Thomena (srov. *Urkunden zur Schweizer Geschichte aus österreichischen Archiven*. I. Ed. R. Thomen, Basel 1899, č. 606 a 654).

23 Na tuto skutečnost poukázal Deplazes, L.: *Reichsdienste*, s. 59.

24 Vasella, O.: *Bischof Peter*, s. 78, poukazuje na skutečnost, že v duchu smlouvy měl správu biskupství vykonávat Friedrich von Teck, habsburský zemský fojt ve Švábsku a Alsasku, již následujícího roku se však uvádí generální vikář churského biskupství *in spiritualibus et temporalibus* Bruno Brun, syn curyšského purkmistra Rudolfa Bruna. Vasella zdůrazňuje, že Rudolf Brun byl důležitým habsburským straníkem v oblasti Horního Švábska.

1360 pobýval na habsburském dvoře a Rudolf IV. jej v listinách tituloval jako svého rádce.²⁵

V prvních letech působení v Churu byl tedy Petr politickým spojencem a dvořanem Habsburků. Je načase zodpovědět otázku, kdy a jakým způsobem se dostal do služeb císařského dvora Karla IV. Již jsem uvedl, že první doložitelný kontakt mezi Petrem a císařskou kanceláří spadá do roku 1359 – jedná se o vydání několika císařských privilegií pro churského biskupa z ledna a jednoho z července tohoto roku.²⁶ Nicméně se zdá, že vydání těchto listin bylo pouze výsledkem běžné agendy císařské kanceláře, před níž mohlo předstoupit jen poselstvo churského biskupa. Karel IV. snad cítil vůči churskému biskupství morální dluh – vždyť předchozího churského biskupa v podstatě obětoval za cenu míru s Wittelsbachi.

Osobní přítomnost Petra na císařském dvoře je doložena teprve koncem roku 1360 v Norimberku, kam dorazil v průvodu rakouského vévody Rudolfa IV. Petr zde přijal od císaře regálie churského biskupství, vykonal mu slib věrnosti a konečně – obdržel opět dvě privilegia, která se ale od listin z předchozího roku v jednom směru odlišují: Petr v nich byl titulován jako císařský rádce.²⁷ Zatím

ska – jmenování jeho syna generálním vikářem churského biskupství tedy považuje za přímý důsledek smlouvy mezi biskupem a Habsburky. Domnívám se, že jmenování Bruna Bruna generálním vikářem bylo v rozporu se zmíněnou smlouvou, podle níž měl správu biskupství vykonávat habsburský světský správce. I tato skutečnost tedy spíše nasvědčuje tomu, že smlouva buď vůbec nevešla v platnost, nebo od ní obě strany brzy odstoupily (snad na nátlak churské kapituly?), což nevylučuje nadále velmi dobré vztahy biskupa s Habsburky.

²⁵ Deplazes cituje listiny z následujících edic: T h o m e n , R . (ed.): *Urkunden* I, č. 662 (21. 1. 1361 – Basilej) a č. 668 (16. 7. 1361 – Vídeň); *Alsatia Diplomatica*. II. Ed. J. D. Schöpfling. Mannheim 1772, s. 239n. (12. 3. 1361 – Baden/Aargau); K u r z , F .: *Österreich unter Rudolf IV.* Linz 1821, Beilage n. 10 (16. 6. 1361 – Vitoraz).

²⁶ První císařské privilegium, dané ve Vratislavi 24. ledna 1359, se týká mincovnictví churských biskupů – císař nařizuje všem vazalům a poddaným churského biskupství, aby uznávali biskupem raženou minci každé jakosti v plné hodnotě. Viz CD III, č. 71 s mylným vrocením do roku 1358, regist srov. RI VIII, č. 2892. 25. ledna vydal císař pro churského biskupa nebo v jeho prospěch další tři listiny. První listinou povolil churským biskupům vybírat dvojité clo ve městě Churu, dokud nevyplatí hrad Fürstenburg ze zástavy. Další dvě listiny se týkají úpravy dálkových obchodních cest ve prospěch churského biskupství. Srov. CD III, č. 78 (RI VIII, č. 2893), CD III, č. 345 (RI VIII, č. 2895), CD III, č. 77 (RI VIII, č. 2894). V červenci 1359 vydal císař Karel v Petrův prospěch mandát pro augsburského biskupa Markvarta z Randeggu, kterým mu přikázal, aby Petrovi zaslal *granum examinacionis monete* podle něhož by Petr mohl razit drobnou minci – haléf. Srov. RI VIII, č. 2982. Všechna tato privilegia se týkají hospodářských záležitostí a evidentně měla napomoci ke zlepšení neutěšené ekonomické situace churského biskupství po válečném konfliktu Oldřicha V. s tyrolským hrabětem.

²⁷ 13. prosince 1360 vydal císař Karel pro churského biskupa mincovní privilegium, jímž povolil Petrovi a jeho nástupcům razit drobnou minci – haléf – po vzoru haléfů, které razí augsburský biskup Markvart. Srov. CD III, č. 88 (s mylným datem 4. 3. 1360), regist viz RI VIII, č. 3475. 17. prosince vydal císař listinu, již potvrdil pod císařskou pečeti všechny statky, svobody a privilegia churského biskupství. CD III, č. 94 (RI VIII, č. 3494). Z narace této

však mohlo jít pouze o čestný titul, který prokazatelně získal reálnou náplň až o něco později. Petr byl stále činný ve službách Rudolfa IV., s nímž z Norimberku odcestoval do Švábska.

Sledujeme-li jeho itinerář v následujícím období, zjistíme důležitou skutečnost. Pobyty na dvoře Rudolfa IV. se během první poloviny roku 1360 v rychlém sledu střídají s pobyty na císařském dvoře v Norimberku a v Praze.²⁸ Vzhledem k tomu, že se jedná o období, ve kterém probíhaly dramatické spory mezi císařem a jeho habsburským zetěm ohledně uznání Rudolfových listinných falz, nabízí se vysvětlení, že Petr působil v tomto sporu jako Rudolfův diplomat.²⁹ Zřejmě si brzy získal důvěru císaře, který churského biskupa přijal do své širší rady a udělil mu řadu privilegií. Nelze se ubránit dojmu, jakoby si Karel IV. chtěl tohoto habsburského dvořana a diplomata naklonit a získat na svou stranu.

V následujících letech Petra nacházíme jak na dvoře Habsburků, které výrazně podpořil v jejich snaze o připojení tyrolského hrabství k rodovým držávám,³⁰ tak i na dvoře císaře Karla.³¹ V únoru 1364 se Petr zúčastnil důležitého jednání mezi Karlem IV., jeho zetěm Rudolfem, dalšími říšskými knížaty a střeoevropskými panovníky v Brně, kde byly definitivně ukončeny habsbursko-lucemburské spory a uzavřena tyrolská otázka.³² Po urovnání sporů mezi Kar-

listiny se dozvídáme, že Petr přijal od císaře regálie churského biskupství a vykonal mu vazalský slib.

28 13. – 17. 12. 1360 – Norimberk (RI VIII, č. 3475 a 3494), 21. 1. 1361 – Basilej (Thomén, R.: *Urkunden*, I, č. 662), 6. 2. 1361 – Norimberk (RI VIII, č. 3549), 12. 3. 1361 – Baden/Aargau (*Alsatia Diplomatica* II, s. 239n.), 7. 4. 1361 – Norimberk (RI VIII č. 3619, 3621, 3621a) 16. 6. 1361 – Vitoraz (Kurz, F.: *Österreich*, Beilage n. 10), 16. 7. 1361 – Vídeň (Thomén, R.: *Urkunden* I, č. 668). Petr očividně doprovázel Rudolfa na cestě z Českých Budějovic do Vídně, je tedy nejvýše pravděpodobné, že se účastnil i budějovických jednání mezi rakouským vévodou a císařem.

29 Deplazes, L.: *Reichsdienste*, s. 64, přikládá Petrovu prostřednictví příliš velký význam: biskup Petr dle něj svými diplomatickými schopnostmi přispěl mírovému vyrovnání mezi Karlem IV. a vévodou Rudolfem. Deplazes zdůrazňuje, že Petr nejen sloužil jako diplomatický vyslanec mezi oběma dvory, ale zároveň byl přítomen i na všech důležitých bilaterálních jednáních obou panovníků.

30 Poté co Habsburkové na základě dědických dohod a za současného nátlaku na dědičku Markétu Maultasch připojili Tyroly ke svým držávám, vydal Petr v únoru 1364 pro Rudolfa IV. listinu, kterou mu udělil úřad dědičného číšníka churského biskupství, a tak vlastně oficiálně uznal habsburskou vládu v Tyrolsku. Srov. Huber, Alfons: *Geschichte der Vereinigung Tirols mit Österreich und der vorbreitenden Ereignisse*. Innsbruck 1864, s. 105.

31 Pobyty na dvoře Karla IV. jsou doloženy k březnu 1362, kdy Petr pobýval u dvora v Rothenburgu (RI VIII, č. 3846 a 3847) a na hradě Laufu (RI VIII, č. 3851). V polovině března 1363 je Petr Jelito doložen na císařském dvoře v Norimberku (RI VIII, č. 3930). Na samém počátku roku 1364 se nacházel v Praze (RI VIII, č. 4002 a 4003), kde je doložen ještě 1. února (RI VIII, č. 4007 a 4008), pak se však ihned odebral v doprovodu císaře do Brna, kde v únoru proběhla mírová jednání mezi Lucemburky a Habsburky a byla zde definitivně uzavřena tyrolská otázka (RI VIII, č. 4009). V březnu 1364 se Petr Jelito objevuje na Karlově karlístejnském dvoře (RI VIII, č. 4020), v květnu téhož roku v Budyšině (RI VIII, č. 4037 a 4038).

32 RI VIII, č. 4009.

lem a Rudolfem a především po Rudolfově smrti se Petr stal téměř permanentním členem Karlova doprovodu a císař i nadále využíval jeho diplomatické dovednosti. Když Petr Jelito v půli roku 1364 pobýval na dvoře braniborského markraběte Oty ve Frankfurtu nad Odrou, jednalo se s největší pravděpodobností o nějaké diplomatické poselství v císařských službách.³³ Pak následuje více než rok dlouhá mezera v Petrově itineráři, kdy není doložen ani jeho pobyt v Churu, ani u císařského či habsburského dvora. Lze se jen domnívat, že podnikal nějaké diplomatické mise v císařských službách. Od října 1365 až do prosince 1366 se naopak zřejmě nepřetržitě pohyboval s císařským dvorem, pokud mezitím rovněž nevykonal nějaké kratší cesty.³⁴

V úvodu studie jsem položil otázku, do jaké míry se Petrovi dařilo skloubit jeho aktivity u panovnických dvorů se správou svěřených diecézí. Proto bude nutné, seznámit se nyní alespoň stručně s vývojem churského biskupství za Petrova episkopátu. V počátečním období se Petr správě churské diecéze věnoval docela intenzivně. Nejprve se jednalo o zmiňovanou restituci biskupských majetků, zadržovaných tyrolským hrabětem. Je třeba dodat, že navrácení Fürstenburgu bylo podmíněno tím, aby Petr sám vyplatil zástavního držitele hradu, kterému mezitím Fürstenburg zastavil Ludvík Hornobavorský – teprve pak byl hrabě ochoten vzdát se svých vrchních práv k tomuto hradu. Vyplacení Fürstenburgu bylo velmi nákladnou záležitostí, a Petr se proto musel uchýlit k rozsáhlé zástavě jiných biskupských majetků.³⁵

Další kapitolu Petrova episkopátu představovala absoluce interdiktů, který spočíval nad oblastí Vintschgau (stejně jako nad celým Tyrolskem) v důsledku nelegitimního sňatku tyrolského hraběcího páru. Po urovnání vztahů Ludvíka Hornobavorského s papežskou kurií, po splnění předepsaných podmínek a konečně po uzavření církví uznaného sňatku (1. 9. 1359) byl interdikt z Tyrolska sejmut. Provedením absoluce a vysvěcením všech kostelů byli pověřeni biskupové Petr z Churu a Pavel z Freisingu. Biskup Petr slavnostně vyhlásil zrušení interdiktů 8. října v klášteře Marienbergu a znovu vysvětil samotný klášter s koste-

³³ V a s e l l a , O. : *Bischof Peter*, s. 49, odkazuje na edici *Codex diplomaticus Brandenburgensis*. Ed. A. Fr. Riedel. I.12. Berlin 1857, s. 75 a I.23. Berlin 1862, s. 95

³⁴ Pobyt na císařském dvoře v Praze je doložen 22. října 1365, dále se Petr zúčastnil následující cesty Karla IV. do Budína (zde je jeho přítomnost doložena 20. a 23. listopadu), vánoční svátky strávil zřejmě v Praze (pobýval zde totiž ještě 23. prosince). 16. února 1366 je rovněž doložen pobyt v Praze, podobně 25. až 28. března a 14. až 19. dubna. 8. května nacházíme Petrovo jméno mezi svědky několika Karlových listin vydaných ve Vídni, na konci července je Petr doložen opět v Praze. V září se zdržoval s Karlovým dvorem ve Frankfurtu nad Mohanem (7. až 14.), koncem září byl přítomen vydání Karlovy listiny ve Würzburgu, na přelomu listopadu a prosince 1366 je doložen mezi svědky Karlových listin vydaných v Norimberku. V podstatě sledoval itinerář Karlova dvora. Srov. RI VIII, č.4220, 4227, 4229, 4231, 4273, 4282, 4291, 4296, 4298, 4303, 4305, 4306, RI VIII – Nachträge, č. 6261, RI VIII, č. 4339, 4340, 4354, 4361, 4367, 4387, 4442, 4443.

³⁵ V a s e l l a , O. : *Bischof Peter*, s. 64nn.; D e p l a z e s , L. : *Reichsdienste*, s. 51nn.

lem a kaplemi. Do konce roku 1360 byly znovu vysvěceny všechny kostely v oblasti Vintschgau, přičemž Petrovi pomáhal jeho světitel biskup Augustin.³⁶

V následujících letech se však Petrův přístup k jeho diecézi pronikavě změnil. Po dokončení restaurace churského biskupství se postupně profiloval ve dvořana nejprve u habsburského, a pak u císařského dvora, běžnou agendu svého úřadu začal zanedbávat a ve své diecézi téměř nesídlil. Dvorské služby byly pro zchudlé churské biskupství navíc velkou finanční zátěží. Na dvoře Karla IV. bylo sice zvykem udílet jednotlivým dvořanům jak jednorázové odměny za dílčí vykonané služby, tak eventuálně i pravidelné platy, jak tomu konečně bylo i v Petrově případě. Již v srpnu 1361 uvolnil Karel IV. Petrovi a jeho nástupcům na churském biskupském stolci 500 hřiven z říšské daně města Lindau jako odměnu za služby říši, které vykonal on i jeho předchůdci.³⁷ Tento plat měl zřejmě churskému biskupství pomoci překonat finanční tíseň, do níž se dostalo v důsledku proluceburské politiky Petrova předchůdce Oldřicha V. Není však jisté, do jaké míry město Lindau uvedený plat churským biskupům odvádělo. V roce 1365 totiž musel Karel IV. zdejší městskou radu napomínat, aby biskupu Petrovi splatila dlužný podíl na říšské dani, který mu císař roku 1361 postoupil.³⁸ Roku 1365 postoupil císař Karel churskému biskupovi další plat, který byl tentokrát zcela osobní povahy a byl nepochybně určen k pokrytí nákladů jeho dvorských služeb. Petrovi byl přiznán týdenní příjem 5 kop grošů pražských z mincovny v Kutné Hoře a to až do doby, než se mu podaří dosáhnout výnosnějšího biskupství.³⁹ Oba platy však churskému biskupství zjevně příliš nepomohly a Petrovo dvořanství představovalo pro tuto duchovní instituci i nadále velkou finanční zátěž.

Jen nedostatečnou náhradou negativních důsledků Petrova dvořanství byla také řada privilegií, kterými císař Karel churské biskupství doslova zahrnul. Týkala se vesměs biskupského mincovnictví, celních výhod a úpravy dálkových obchodních cest alpskými průsmyky ve prospěch biskupství.⁴⁰ Jenže není opět jisté, do jaké míry se podařilo příslušná privilegia realizovat také v praxi. Pouze okrajový význam měly občasné dary biskupa pro churskou katedrálu. Bližší pozornost si zasluhuje pouze údaj katalogu churských biskupů o tom, že Petr daroval místnímu dómu varhany, na které dokonce uměl mistrně hrát. Je to první doklad Petrova zájmu o vysokou úroveň liturgické hudby, který lze později pozorovat i během jeho působení v Olomouci.

36 Srov. V a s e l l a , O.: *Bischof Peter*, s. 60. Vysvěcení kláštera Marienberg popisuje *Chronik des Stiftes Marienberg von P. Goswin*. Ed. P. Basilius Schwitzer. Tirolische Geschichtsquellen II. Innsbruck 1880, s. 233.

37 CD III, č. 100, RI VIII, č. 3725.

38 RI VIII, č. 4211. V následujících letech, již po Petrově odchodu do Litomyšle, upomínal Karel IV. a později ještě Václav IV. (roku 1396) město Lindau, aby odvádělo říšskou daň churským biskupům. Srov. D e p l a z e s , L.: *Reichsdienste*, s. 353.

39 RI VIII, Nachträge, č. 6252.

40 Většina privilegií byla vyjmenována výše, v souvislosti s počátky Petrova působení na císařském dvoře.

Neustálý nedostatek finančních prostředků musel Petr Jelito řešit pomocí zástav. Zatímco první zástavy biskupského majetku sloužily k vyplacení hradu Fürstenburgu, následující zastavování biskupských statků již s největší pravděpodobností směřovalo k pokrytí nákladů spojených s dvorským životem biskupa Petra.⁴¹ V duchu smlouvy z roku 1360 mělo být v podstatě celé biskupství s jeho příjmy postoupeno Habsburkům. Protože k realizaci smlouvy se zřejmě vůbec nepřistoupilo, nebo byla brzy zrušena, musel Petr i v následujících letech přikročit k dílčím zástavám.

Není divu, že churská kapitula i biskupští vazalové proti Petrovu přístupu ke správě diecéze ostře protestovali. Zejména zastavování majetku, ale také zanedbávání povinností duchovního pastýře bylo trnem v oku kanovníkům, biskupským vazalům i poddaným. Nejprve se pokoušeli jednat o těchto problémech přímo s biskupem Petrem, a to na shromáždění v Zernez, jehož datum není známo.⁴² S požadavkem, aby Petr trvale sídlil v diecézi, však kanovníci a vazalové neuspěli. Po této neúspěšné schůzce převzali proto iniciativu zcela do svých rukou. Koncem ledna 1367 se uskutečnila nová schůzka, tentokrát již bez biskupa. Výsledkem tohoto shromáždění je významná listina z 29. ledna 1367, z jejíž narace také víme o předchozím jednání s biskupem.⁴³ Všichni zúčastnění přijali usnesení, že nepřijmou žádného vikáře nebo správce temporálií, který by byl dosazen proti jejich vůli. Kapitula se zavázala, že nepotvrdí zástavu či prodej žádného biskupského statku, pokud by s ním biskup disponoval bez souhlasu shromáždění. Churské shromáždění z konce ledna 1367 stojí na počátku vývoje Kostelního spolku (Gotteshausbund), základního kamene raně novověké republiky a pozdějšího švýcarského kantonu Graubünden. Petr Jelito nepřikládal jeho usnesením tak zásadní význam a reagoval tím, že správu biskupství udělil na pět let churskému kanovníku Diethelmovi a jeho bratřím, hrabatům z Toggenburgu.⁴⁴ Musel však respektovat reálnou situaci, a proto současně ustanovil dvanáctičlennou radu z řad kanovníků, manů, churských měšťanů a zástupců soudních obcí, která měla správce kontrolovat.

Hodnotit Petrův přístup k churské diecézi je problematické. V prvé řadě je nutné si uvědomit, že se nijak nevymykal běžné dobové praxi biskupů – dvořanů, kteří jednak zanedbávali duchovní správu svých diecézí, do kterých spíše pouze zajížděli z panovnických dvorů (někdy přímo disponovali papežskými indulty, které je zbavovaly povinnosti rezidence), jednak využívali příjmy svého

41 Srov. V a s e l l a , O.: *Bischof Peter*, s. 62nn.

42 Zřejmě se však nekonalo počátkem roku 1367, jak soudil Mayer, ale spíše již někdy v předchozích letech. M a y e r , J . G.: *Geschichte des Bistums Chur*, s. 380, se mylně domníval, že jednání v Churu plynule navazovalo na jednání v Zernez bezprostředně po Petrově odchodu na císařský dvůr. Srov. V a s e l l a , O.: *Bischof Peter*, s. 81, pozn. 184, a D e p l a z e s , L.: *Reichsdienste*, s. 67.

43 CD III, č. 134. K hodnocení smlouvy srov. V a s e l l a , O.: *Bischof Peter*, s. 80nn., a D e p l a z e s , L.: *Reichsdienste*, s. 67n.

44 V a s e l l a , O.: *Bischof Peter*, s. 86, a D e p l a z e s , L.: *Reichsdienste*, s. 68, odkazují na Petrovu listinu, dochovanou ve formě originálu v Bischöfliches Archiv Chur.

biskupství na hrazení nákladného dvorského života.⁴⁵ Celkově lze konstatovat, že Petrův episkopát pro churské biskupství příliš přínosný nebyl. Jeho diplomatické schopnosti a kontakty sice přispěly k restauraci biskupství po dlouhém konfliktu s tyrolským hrabětem, hospodářskou krizí biskupství však Petr neodstranil a během jeho episkopátu se spíše ještě více prohloubila. Petr byl člověkem své doby – byl více diplomatem než duchovním, ale stejně jako jiní se jenom díky svému postavení v církevní hierarchii k císařské diplomacii dostal. V habsburských a zejména v císařských službách se nicméně velmi osvědčil a jeho působení v „politické“ oblasti je třeba hodnotit pozitivně.

Roku 1368 požíval Petr Jelito již takovou důvěru císaře, že se Karel IV. rozhodl svěřit mu diplomatickou misi do Itálie v předvečer své druhé římské jízdy.⁴⁶ Není sice znám obsah poselství, které měl Petr sdělit papeži Urbanovi V., nepochybně se však týkalo podrobností Karlova tažení. Na cestu do Říma se Petr vydal v dubnu 1368 a po cestě se měl ještě zastavit na dvoře mantovských Gonzagů, z důvodu vojenských akcí byl však nucen od této zastávky upustit.

Z Říma se Petr Jelito odebral do severní Itálie k císaři, který mu odměnou za jeho služby nabídl biskupství v Litomyšli, právě uprázdněné odchodem Alberta ze Šternberka na arcibiskupský stolec v Magdeburku. Již roku 1365, když udělil císař Karel svému dvořanu Petrovi zmíněný týdenní plat, musel pomýšlet na případné přeložení tohoto preláta do nějakého výnosnějšího biskupství. Přestože litomyšlská diecéze byla ve srovnání s churskou značně menší, bylo zdejší biskupství při svém nedávném založení poměrně velkoryse dotováno,⁴⁷ takže bylo o něco bohatší než biskupství v Churu (hlavní papežské servicium zde činilo 800 florénů, zatímco v Churu to bylo 550 florénů). Urban V. s Petrovým přeložením souhlasil a již 9. června 1368 jej jmenoval litomyšlským biskupem.⁴⁸

Je příznačné, že v okamžiku svého přeložení pobýval Petr na mantovském dvoře s novým diplomatickým poselstvím. V duchu působení na Karlově dvoře a v císařské diplomacii se pak nesl i jeho krátký litomyšlský episkopát v letech 1368 až 1371.⁴⁹ Pro tuto dobu je doložena vlastně jen jedna diplomatická cesta, zato však opět k papežské kúrii do Avignonu. Petr ji podnikl spolu s Borešem z Oseka roku

45 Srov. K a v k a , F.: *Život na dvoře*, s. 26nn.

46 Petrovy diplomatické aktivity v Itálii studoval P i r c h a n , Gustav: *Italien und Kaiser Karl IV. in der Zeit seiner zweiten Romfahrt*. I. Prag 1930, s. 94; II. Prag 1930, s. 45*. Pirchan studoval i originály Petrem vydaných listů z mantovského gonzagovského archivu, které nejsou dostupné v edici.

47 Jak nejnověji ukázala H l e d í k o v á , Zdeňka: *Litomyšlské biskupství*. In: Litomyšl. Duchovní tvář českého města (Sborník historických prací). Litomyšl 1994, s. 29–51, Lucemburkové při založení litomyšlského biskupství s největší pravděpodobností pomýšleli ještě na rozšíření zdejší diecéze k severovýchodu, na úkor vratislavské diecéze. Tím by bylo alespoň v církevní oblasti dosaženo větší integrace Slezska do rámce korunních zemí.

48 MVB III, č. 969.

49 Podrobně N e j e d l ý , Zdeněk: *Dějiny města Litomyšle a okolí*. I. Dějiny kláštera a biskupství litomyšlského (do roku 1421). Litomyšl 1903, s. 152–156, nejnověji E l - b e l , P.: *Litomyšlský biskup*.

1371 a bohužel o ní není známo nic bližšího.⁵⁰ I v období litomyšlského episkopátu pokračovala tradice Petrových pobytů na císařském dvoře. Zejména v roce 1370 byl Petr Jelito častým hostem císaře. Vzhledem ke svým pobytům v Praze koupil od Beneše z Kravař pro litomyšlské biskupy dům na Menším Městě.⁵¹

Ve srovnání s předchozím působením v Churu se rozhodně nezdá, že by Petřův episkopát představoval pro litomyšlské biskupství větší finanční zátěž. Biskupství v prvé řadě nebylo zatíženo dluhy a již delší dobu docela úspěšně v praxi fungovalo jako zajišťovací instituce pro přední císařské dvořany. Zdá se, že Petr přitom nadále pobíral týdenní plat z kutnohorské mincovny. Ještě na počátku roku 1372, kdy již působil v Magdeburku, kvitoval kutnohorského urbureře Jana Rotleva z 5500 kop grošů.⁵²

Do Petrova litomyšlského episkopátu spadá také jeho nejvýraznější zakladatelský počín. Roku 1371 založil biskup před hradbami biskupského města Lanškrouna klášter augustiniánů kanovníků s kostelem svatého Mikuláše a svaté Kateřiny a bohatě jej dotoval z vlastních prostředků i z biskupských majetků.⁵³ Konvent měl mít 12 nebo více členů včele s převorem a starat se o šest chudých nemocných. Lanškrounský klášter podporoval Petr Jelito po celý zbytek svého života, zejména v době svého olomouckého episkopátu.⁵⁴

Na přelomu let 1371 a 1372 Petr Litomyšlskou diecézi opustil a zaměnil ji s Albertem ze Šternberka za magdeburské arcibiskupství.⁵⁵ V době, kdy císař Karel usiloval o získání braniborské marky, potřeboval prosadit na magdeburský

50 K této cestě se vztahuje pouze mandát Karla IV. ze dne 16. března 1371 pro městskou radu v Norimberku, které nařizuje, aby poskytla ozbrojený doprovod biskupu Petrovi z Litomyšle a Borešovi z Oseka při jejich závažném poselstvu ke kurii do Avignonu. RI VIII, Nachträge, č. 7322. Na konci května 1371, kdy je doložen Petřův pobyt v Praze, byl již Petr opět v Čechách. O průběhu a výsledcích poselství se žádné zprávy nedochovaly, lze se jen domnívat, že Petrovým úkolem mělo být informovat Řehoře o bližící se válce s braniborským markrabětem a o Karlově personální politice ve vztahu k říšským biskupstvím v Mohuči, Štrasburku a Špýru. Tak soudí K a v k a , František: *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378)*. Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika. II. Praha 1993, s. 117.

51 O koupi domu se dozvídáme z Petrovy listiny pro augustiniány eremity u sv. Tomáše, kteří měli v kapli biskupského domu sloužit mše. Zmíněnou listinu vydal Petr 30. dubna 1370, což lze považovat za terminus ante quem pro koupi domu (Nejedlý odkazuje na originál listiny uložený v archivu pražských augustiniánů, dnes SÚA Praha. Fond ŘA I, sign. 62, inv. č. 62).

52 Petrova listina s datem 25. 1. 1372 je uložena v SÚA Praha. Fond AČK, sign. Vídeň 892, inv. č. 1067. Tato suma však vysoce převyšuje částku, kterou měl Petr od roku 1365 postupně obdržet a není proto zcela jisté, zda s Petrovým týdenním platem souvisí.

53 Petrova zakládací listina viz CDM X, č. 129. K lanškrounskému klášteru nejnověji K r a f l , Pavel: *Klášter augustiniánů kanovníků v Lanškrouně 1371–(1421?)*. ČMM 119, 2000, s. 179–217. Klášteru věnuje pozornost rovněž Věra Sekotová v publikaci K o l o m ý , J. – S e k o t o v á , V. – M a c k o v á , M.: *Radnice a dějiny městské správy v Lanškrouně*. Lanškroun – Ústí nad Orlicí 1996, zejména na s. 14.

54 Srov. K r a f l , P.: *Klášter augustiniánů*, s. 182n. a 186n., podobně E l b e l , P.: *Osobnost olomouckého biskupa*, s. 19.

55 Přesná chronologie výměny obou duchovních hodností není zcela jasná. Petr byl jmenován arcibiskupem 13. 10. 1371, srov. MVB IV, č. 324.

stolec své kandidáty, na jejichž bezvýhradnou podporu by se mohl spolehnout. Roku 1361 papež jmenoval arcibiskupem Karlova diplomata Děťřicha z Portic, který se v tomto úřadu maximálně osvědčil. Méně úspěchu měl však v Magdeburku Albert ze Šternberka. Po celé tři roky jeho episkopátu se mu nepodařilo prosadit a nalézt „modus vivendi“ se svou kapitulou a poddanými. Zejména spor s magdeburskou městskou radou jej přiměl k rezignaci na arcibiskupský úřad na podzim 1371. Karel IV. zažíval v této době velký neúspěch v braniborské válce, kterou byl po velké a neúspěšné lucemburské ofenzívě z léta 1371 nucen přerušit uzavřením dočasného příměří na dva roky. V této situaci musel císař urychleně nalézt vhodného kandidáta na Albertovo místo.

Volba Petra řečeného Jelito nemusí nutně znamenat, že by byl nejhodnějším kandidátem pro tento úřad na Karlově dvoře. Tím, že došlo k prosté výměně dvou duchovních hodnostářů, měla papežská kurie daleko menší manévrovací prostor, než kdyby chtěl Karel prosadit nějakého jiného kandidáta – platilo pravidlo, že kurie takové dvoustranné výměny uznávala, pokud byly ku prospěchu církve.⁵⁶ Rovněž nehrozilo, že by se mohl v Magdeburku objevit nějaký protikandidát zvolený metropolitní kapitulou, jak tomu bylo v okamžiku jmenování arcibiskupů Děťřicha a Alberta. Přesto je třeba zdůraznit, že se Petr musel těšit Karlově maximální důvěře, když mu výměnu jeho biskupství za magdeburské arcibiskupství nabídl, a je nutno zdůraznit, že Petr tuto důvěru nezklamal.

Jako magdeburský arcibiskup Petr Jelito již nemohl být tak často přítomen na císařském dvoře, jak bylo dříve obvyklé, a zřejmě nepodnikl žádnou diplomatickou misi v císařských službách až do kritického období před vypuknutím papežského schismatu, kdy byl snad vyslán k Urbanovi VI. (pokud se ale v tomto případě nejednalo o cestu soukromé povahy). Přestože Petrovy dvorské služby na delší dobu víceméně ustaly, neznamená to, že by ve svém novém úřadu nebyl nadále ve stálém kontaktu s Karlovým dvorem. Především poskytoval císaři svou podporu při anexi braniborské marky, a to jak vojenskou, tak i diplomatickou. S vojskem svých manů se zúčastnil úspěšné kampaně proti markraběti Otovi v létě 1373 a po Otově rezignaci podporoval trvale lucemburskou vládu v Braniborech.⁵⁷ V červenci 1374, kdy byl přítomen na Karlově dvoře v nové císařské rezidenci v Tangermünde, uzavřel Petr s císařem spojeneckou smlouvu.⁵⁸

Tím, kdo potřeboval pomoc druhé strany, byl však v následujícím období spíše Petr Jelito. Postupně se totiž vyhroutil vztahy arcibiskupa s jeho poddanými, zejména s arcibiskupskými městy Magdeburkem a Halle nad Sálou, ale také s metropolitní kapitulou. Císař se v těchto Petrových sporech často angažoval jako prostředník a roku 1377 dokonce osobně navštívil Magdeburk.⁵⁹

⁵⁶ K r ö g e r , H.: *Der Einfluss*, s. 54n.

⁵⁷ K Petrově účasti na Karlově braniborském tažení viz K a v k a , F.: *Vláda Karla IV. II.*, s. 150.

⁵⁸ RI VIII, č. 6363, 5364, 5365.

⁵⁹ *Urkundenbuch der Stadt Magdeburg*. I. Ed. Gustav Hertel. *Geschichtsquellen der Provinz Sachsen* 26. Halle 1882, č. 540.

Téhož roku, během Karlova dlouhého pobytu v Tangermünde, navštívil pro změnu Petr císařský dvůr.⁶⁰ 23. března 1377, hned po Karlově příjezdu, vysvětil magdeburský arcibiskup císařskou kapli na hradě v Tangermünde. Jak známo, výstavba této kaple byla svěřena předním dvorským umělcům a její klenba i stěny byly zdobeny podobně jako ve svatováclavské kapli pražské katedrály či v kapli svatého Kříže na Karlštejně zlacenými skleněnými puklicemi a polodrahokamy. Lze tedy odůvodněně předpokládat, že vysvěcení kaple bylo dvorskou slavností prvořadého významu a pověření provedením obřadu bylo pro Petra velkou poctou. Snad je možné s trochou nadsázky označit tuto událost za symbolický vrchol Petrových dvorských služeb. Petr Jelito se pak ještě zúčastnil oslavy svatodušních svátků, které Karlův dvůr prožil v klášteře Jerichow poblíž Tangermünde a určitě byl i zde hlavním celebrantem slavnostních bohoslužeb.

Pokud jde o vnitřní vývoj arcibiskupství a celé provincie za Petrova episkopátu, je třeba v prvé řadě zopakovat, že jako magdeburský arcibiskup si Petr nemohl dovolit dlouhodobou nepřítomnost v arcidiecezi, správu takto významné instituce nemohl zanedbávat. Svému úřadu se tedy věnoval poměrně intenzivně a lze pouze hodnotit, do jaké míry byl přítom úspěšný. Jednou stranou mince byla ekonomická situace arcibiskupství, která byla zřejmě za Petrova působení poměrně stabilní. Na druhé straně je třeba vzít v potaz zmíněné dlouholeté spory Petra s arcibiskupskými městy, které vyplnily prakticky celý jeho episkopát a vrhají na Petrovo působení v Magdeburku jistý stín.⁶¹ Nechci se zde zabývat obsahem všech těchto sporů, pouze na jednom příkladě bych rád ukázal, o jak malicherné záležitosti se někdy jednalo. Předmětem sporu s městem Halle roku 1375 byly denní dodávky vína, které měli měšťané z Halle „podle starého obyčeje“ poskytovat arcibiskupovi a jeho dvoru, pokud pobýval na hradě v Giebichenstein.⁶² Zatímco měšťané odmítali tento „obyčej“ respektovat a tvrdili, že se vždy jednalo o dobrou vůli měšťanů, požadoval Petr nekompromisně odvádění těchto dávek a spor vyhrotil až k říšské klatbě, kterou na Halle uvalil Karel IV.⁶³ Také v jiných sporech se jednalo o příjmy arcibiskupa z jeho měst a jeho ekonomické zájmy. Petr nebyl nikdy ochoten přistoupit na kompromisní řešení a s pomocí císaře většinou své zájmy prosadil. Přestože vlastně hájil zájmy svého arcibiskupství, což bylo jeho povinností, byl zřejmě příliš neústupný a spory vždy přerostly do značných rozměrů. Konšelská kronika města Magdeburku tudíž nenachází pro Petrovu osobu dobrého slova.⁶⁴ Koncem 70. let se Petr dostal do sporu i se svou metropolitní kapitulou.

⁶⁰ K a v k a , F.: *Vláda Karla IV.* II, s. 204n.

⁶¹ Ke sporům s městem Magdeburkem viz W o l t e r , F. A.: *Geschichte der Stadt Magdeburg von ihrem Ursprunge bis auf die Gegenwart.* Magdeburg 1901³, s. 68nn., spory Petra Jelita s městem Halle rozebral H e r t z b e r g , Gustav Friedrich: *Geschichte der Stadt Halle an der Saale von den Anfängen bis zur Neuzeit.* I. Halle a. S. 1889, s. 225nn.

⁶² *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium.* MGH SS 14, s. 448.

⁶³ RI VIII, č. 5372.

⁶⁴ *Magdeburger Schöppenchronik.* Ed. Janicke. Chroniken der deutschen Städte 7. Leipzig 1869, s. 281.

Poněkud v rozporu s úzkostlivým lpěním na dosažení všech oprávněných i sporných příjmů je Petrovo fundátorství. Podobně jako dříve v Litomyšli, také v úřadu magdeburského arcibiskupa se Petr Jelito projevil jako štědrý fundátor a donátor, když dal nově vystavět kapli Panny Marie a sv. Gangolfa v arcibiskupském paláci v Magdeburku a zřídil při ní kolegiátní kapitulou.⁶⁵ Nabízí se vysvětlení, že Petrovo fundátorství zřejmě plynulo ze snahy držet krok s jistou dobovou módou, které udával směr císař Karel. Nechci zpochybňovat náboženskou motivaci císaře při zakládání nových duchovních institucí. Stejně tomu mohlo být i u některých dvořanů. Současně však bylo mezi císařskými dvořany věcí společenské prestiže, do jaké míry budou schopni panovníka v jeho fundátorské činnosti napodobit. Z takového úhlu pohledu by se setřel zdánlivý rozpor mezi Petrem coby úzkostlivým strážcem svých finančních příjmů a Petrem – štědrým zakladatelem církevních institucí. Jde však o pouhou domněnku, motivy Petrova jednání již dnes samozřejmě nelze objektivně rozpoznat.

Rok 1378 byl v Petrově životě v několika směrech rokem přelomovým. Jak prokázal Holinka, Petr se zřejmě pokusil získat provizi na pražské arcibiskupství, které se mělo uvolnit připravovanou abdikací starého arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi.⁶⁶ Petrovo úsilí o získání pražského metropolitního stolce je doloženo pouze nepřímou, v listu Jana z Jenštejna papeži Urbanovi VI. Jan zde zdvořile vyjadřuje svůj dík za udělení pražského arcibiskupství a zmiňuje se velmi nelichotivě o svém protikandidátovi, kterého označuje za nepřítele papeže Urbana a celé církve.⁶⁷ Jenštejn psal tento list s odstupem několika let, v době svého konfliktu s tehdy již olomouckým biskupem Petrem, ve kterém běželo o ukrývání čelného straníka avignonského papežství Kuneše z Veselé na Moravě. Petra v té době považoval za škůdce celé církve, a tak s ním lze zmíněnou narážku snadno spojit. Rudolf Holinka přitom dospěl k závěru, že Petr Jelito byl roku 1378 opravdu nejvhodnějším kandidátem na úřad pražského metropolitního mezi českým duchovenstvem.

Další událostí, která otrásla Petrem stejně jako celou latinskou Evropou, byl rozkol v kardinálském kolegiu po volbě Urbana VI. a následné vypuknutí papežského schismatu. V létě 1378 podnikl Petr cestu ke kurii, o jejímž účelu panují mezi jednotlivými badateli neshody.⁶⁸ Snad zde měl Petr Jelito zastupovat císaře

⁶⁵ *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*. MGH SS 14. s. 448; *Steinstrass, das ehemalige Erzbistum Magdeburg*. Düsseldorf 1930, s. 60.

⁶⁶ Holinka, Rudolf: *Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI*. Bratislava 1933, s. 9. Pražské arcibiskupství bylo jednak o něco bohatší institucí než arcibiskupství v Magdeburku, jednak mělo v době vlády Karla IV. specifický význam v politické oblasti – arcibiskupové byli hlavními spolutvárci císařské politiky.

⁶⁷ Srov. *Der Codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Johann von Jenzenstein*. Ed. Johann Loserth. Beiträge zur Geschichte der husitischen Bewegung I. Archiv für österreichische Geschichte 55 (1877), s. 360.

⁶⁸ Podobně i o datu konání cesty. Holinka, R.: *Církevní politika*, s. 9, se domnívá, že Petr byl v Římě již v květnu, kdy Urban VI. vydal dvě privilegia pro lanškrounský klášter.

v jednání s papežem a s kardinálským kolegiem, takže by se vlastně jednalo o jeho poslední diplomatickou misi v císařských službách. Je ale zároveň možné, že cílem cesty mělo být získání pražského arcibiskupství, nebo se Petr do Říma vydal osobně čelit žalobám, vzneseným proti němu magdeburskou metropolitní kapitulou. Tyto otázky nebude možno uzavřít. Ať už byl původní účel Petrovy cesty ad limina jakýkoliv, po rozchodu papeže s císařským diplomatem, vyšehradským děkanem Konrádem (Kunešem) z Veselé,⁶⁹ vyjádřil Urban VI. svou ochotu jednat o otázce Václavovy aprobeace právě s přítomným arcibiskupem Petrem. O dalším průběhu Petrovy cesty není nic bližšího známo a lze jen předpokládat, že se na zpáteční cestě naposledy zastavil na dvoře Karla IV.

Třetí událostí, která znamenala v Petrově životě asi nejpodstatnější zlom, byla smrt císaře Karla, která uzavřela i kapitolu Petrova působení na císařském dvoře. Se dvorem krále Václava již Petr Jelito užší kontakty neudržoval, určitě především proto, že zde významnou roli sehrával jeho konkurent, mladý pražský arcibiskup a královský kancléř Jan z Jenštejna. Petrova cena na královském dvoře značně klesla, takže roku 1381 se Petr stal obětí říšské politiky Václava IV.⁷⁰ V důsledku vynuceného přeložení z Magdeburku do Olomouce vztahy k pražskému dvoru jenom dále ochladly a později se Petr Jelito s Václavovým dvorem prakticky úplně rozešel v důsledku podpory poskytnuté tehdy již exkomunikovanému Kunešovi z Veselé.⁷¹

V úvodu jsem formuloval několik otázek, na které měl tento článek nalézt odpověď. Částečně se tak již stalo, některé souvislosti však ještě považuji za užitečné na následujících řádcích shrnout. Konkrétně mám na mysli proměny Petrova postavení u císařského dvora a jeho role v císařské diplomacii, s čímž úzce souvisí problematika titulatury, jakou užívala císařská kancelář ve spojení s Petrovou osobou.⁷² Viděli jsme, že Petr Jelito vstoupil do císařských služeb s největší pravděpodobností v době sporů císaře a rakouského vévody Rudolfa, kdy byl Rudolfovým diplomatem. Získal si důvěru císaře, takže se začal objevovat u císařského dvora patrně nejen ve věci habsbursko-lucemburských sporů. Již roku 1360 označovala císařská kancelář Petra dvorským titulem *heimlicher*

K a v k a , F.: *Vláda Karla IV.* II, s. 247, pozn. 23, soudí, že Petr do Říma dorazil v červenci s neznámým poselstvím Karla IV.

69 O Urbanovi VI. je známo, že si dokázal svým arogantním jednáním znepřátelit řadu svých stoupenců. Kuneše hluboce urazil, když s ním, coby málo významnou a „zkorumpovanou“ osobou, odmítal jednat o otázce aprobeace Václava IV. římským králem. Kuneš z Veselé se následně přidal k revoltujícím kardinálům, a stal se pak jedním z nejzanícenějších stoupenců vzdoropapeže Klementa VII.

70 M e d e k , V.: *Osudy moravské církve do konce 14. století* I, s. 165nn.; nově podrobněji E l b e l , P.: *Osobnost olomouckého biskupa.*

71 H o l i n k a , R.: *Církevní politika*, s. 79n.; E l b e l , P.: *Postoj olomouckého biskupa.*

72 Na základě titulatury císařských dvořanů v císařských listinách vypracoval určitou „typologii“ dvořanů František Kavka, ovšem se zdůrazněním, že pokus o jakoukoliv typologizaci středověkých poměrů je vždy třeba brát s určitou rezervou. Kavka zdůraznil, že středověk žádnou systematickou terminologii neznal. Srov. K a v k a , F.: *Život na dvoře*, s. 26nn.

Rat či *consiliarius*.⁷³ Tento titul byl určen členům širší rady císaře, kterou tvořilo na dvě stě důvěrníků, někdy však mohl být udělován pouze čestně. Od roku 1364 se za Petrovým jménem objevuje téměř soustavně ještě „vyšší“ titul *cosiliarius secretarius*.⁷⁴ Nejpozději v této době se Petr zařadil mezi přední příslušníky císařské rady. Vzhledem k tomu, že mnozí z těchto císařských poradců plnili funkci určitých „expertů“ na nějakou geografickou oblast, lze snad vyslovit domněnku, že Petr Jelito mohl být specializovaným poradcem pro rakouské a alpské země.

V prvé řadě byl ale diplomatem. Po odeznění sporů mezi Karlem a Rudolfem IV., v nichž Petr působil jako diplomatický kurýr, jsou doloženy tři významné cesty k papežské kúrii (i kdyby třetí cesta roku 1378 měla původně soukromé účely, Petr nakonec přece jen jednal s papežem v navýsost důležité otázky císařovy politiky – ve věci aprobace Václava IV. římským králem). Další, méně důležité diplomatické cesty přitom lze oprávněně předpokládat. Jenom velmi nejisté jsou například doklady Petrovy mise k braniborskému markraběti roku 1364. Skutečnost, že se Petr z ničeho nic objevuje mezi svědky jedné z listin markraběte Oty, však pouze vypovídá o tom, jak málo dokladů se v pramenech dochovalo o cestách středověkých diplomatů. Ústní pověření a sdělení důvěrných zpráv dosud zcela převažovalo. Vždyť i o Petrově druhé ambasádě ke kúrii do Avignonu (1371) víme prakticky zcela náhodou. Vzhledem k tomu, že císař pověřil Petra Jelito vysoce zodpovědnou diplomatickou misí do Itálie a do Říma v předvečer své druhé římské jízdy, však lze bez jakýchkoliv rozpaků nad nedostatkem dalších zmínek v pramenech zařadit tohoto duchovního hodnostáře mezi nejvýznamnější diplomaty císaře Karla.

Petrovo dvořanství nabylo poněkud jiný rozměr po přeložení do Magdeburku. Zdejší arcibiskupský úřad vylučoval dlouhodobější nepřítomnost Petra v metropoli. Proto prakticky skončily jak časté Petrovy pobyty u dvora, tak i náročné diplomatické cesty, což však v žádném případě neznamená, že by Petr Jelito ztratil u Karlova dvora na významu. Naopak – z významného dvořana a diplomata se stal důležitý politický spojenec císaře ve středním a severním Německu. Vojenská podpora císaře při anexi Branibor byla přitom provázena i diplomatickým prostřednictvím ve složitých politických jednáních. Do období Petrova magdeburského episkopátu spadá také asi největší vyznamenání, jaké mohl Karel IV. svému dvořanu udělit; mám na mysli konsekraci kaple na císařském hradě v Tangermünde, které jinak leželo v halbertstadtské diecézi.

Domnívám se, že tato studie přinesla nové poznatky o osobě významného, ale dosud opomíjeného dvořana císaře Karla IV. Snad přispěje svým dílem i k poznání císařského dvora a diplomacie jako takové. Obraz Karlova dvora se přinejmenším obohatil o novou tvář, která dosud stála v temném pozadí. A z historie, nejen středověké, se přece nesmí vytratit osudy lidí.

73 CD III, č. 88 a 94.

74 Srov. např. RI VIII, č. 4050 nebo *Urkundenbuch der Stadt Magdeburg*, č. 540.

Seznam zkratek

CD	Codex Diplomaticus. Sammlung der Urkunden zur Geschichte Cur-Rätians und der Republik Graubünden
MGH SS	Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
RI	Regesta Imperii
SÚA	Státní ústřední archiv

PETER JELITO (WURST), HÖFLING UND DIPLOMAT KARLS IV.

Der Autor beschäftigt sich mit der Persönlichkeit eines wenig bekannten Höflings und Diplomaten, der am Hofe Karls IV. wirkte. Peter Jelito war in den Jahren 1356–1368 Bischof in Chur, 1368–1371 in Litomyšl (Leitomyschl), 1371–1381 Erzbischof in Magdeburg und schließlich, zur Regierungszeit König Wenzels, noch Bischof von Olmütz (1381–1387, zu dieser Zeit war er politisch nicht mehr tätig).

In dem ersten Teil des Artikels löst der Autor die Frage Peters Abstammung und Bildung, die von ihm schon in einer anderen Publikation grundsätzlich analysiert wurde. Er weist nach, daß dieser Prälat nicht aus einem Dorfe bei Lanškroun (Landskron) in Böhmen stammte, wie die bisherige Literatur anführte, sondern aus Mähren herkam, vielleicht gerade aus Brünn. Die Angaben über die Universitätsbildung, die Peter an den italienischen Universitäten gewinnen sollte, findet der Autor unwahrscheinlich.

Im folgenden Teil beschäftigt sich der Verfasser mit den Umständen der Ernennung Peters zum Bischof von Chur durch den Papst Innocenz VI. Im Widerspruch mit dem Teil der bisherigen Literatur (Kröger, Hölscher) hält der Autor für unwahrscheinlich, daß hinter Peters Ernennung Kaiser Karl IV. stand. Einerseits fehlt dafür die geringste Erwähnung in den Archivquellen, die die Kontakte zwischen Peter Jelito und dem Kaiser erst im Jahre 1359 nachweisen, andererseits bezeugen das nicht einmal die breiteren Zusammenhänge der zeitgemäßen Entwicklung dieses Gebietes des Reiches.

Als viel wahrscheinlicher erscheint die Voraussetzung, daß die habsburgische Politik hinter der Ernennung Peters zum Churer Bischof stand. Die Habsburger hefteten schon unter dem Herzog Albrecht II. ihre Aufmerksamkeit auf die Grafschaft Tirol, als sie sich für den Ausgleich in der Streit zwischen den Wittelsbachern und der päpstlichen Kurie wesentlich einsetzten. Das Ergebnis der habsburgischen Vermittlung waren die dynastischen Ehen, aufgrund deren Rudolf IV. später Tirol erwarb. Peter Jelito trug zum Ausgleich der Streit der Wittelsbacher mit der Kirche teilweise auch bei, und zwar in der Mitarbeit mit den Habsburgern. Mit diesen schloß er auch bald nach seinem Antritt auf den Bischofsstuhl den Bund und war oft der Gast auf ihrem Hof. Deswegen ist wahrscheinlich, daß die Habsburger die Ernennung Peters zum churer Bischof initiierten, obwohl es erst auf den Beweis wartet.

Peter Jelito war jedenfalls zuerst ein Höfling der österreichischen Herzoge und erst von dem habsburgischen Hof übergang er schrittweise zum kaiserlichen Hofe. Paradoxaerweise kam es dazu zur Zeit der gespannten Streitigkeiten zwischen den Habsburgern und Luxemburgern an der Wende der 50. und 60. Jahre. Peter Jelito wirkte in diesen Streiten als ein habsburgischer Diplomat. Dabei gewann er das Vertrauen des Kaisers, der ihn unter seine Räte aufnahm. Nach dem Tod des Herzogs Rudolf IV. wurde Bischof Peter zum ständigen Höfling Kaiser Karls. Er war ein Mitglied des breiteren kaiserlichen Rates, wirkte in den diplomatischen Diensten des Kaisers und kam aus Prag oder Nürnberg kaum in seine Diözese in Chur. Kein Wunder, daß er 1367 in die heftigen Konflikte mit dem Churer Kapitel geriet. Bischof Peter legte aber diesen Streitigkeiten keine große Bedeutung und im Jahre 1368 machte sich auf die große diplomatische Reise nach Italien. Seine Botschaft war auf die norditalienischen Signoren und die päpstliche Kurie gerichtet, und sollte den Boden für die zweite Romfahrt des Kaisers vorbereiten.

Im folgenden Teil des Artikels betrachtet der Verfasser die Umstände der Ernennung Peters zum Bischof von Litomyšl und Erzbischof von Magdeburg. Beides verlief auf den Wunsch des Kaisers. Das Bistum Litomyšl gewann Peter Jelito zwecks der besseren finanziellen Sicherstellung, die ihm das verarmte Bistum Chur nicht mehr gewähren konnte. Auch in seinem neuen Amt war er weiter politisch tätig am Hof. Zum Erzbischof von Magdeburg wurde er nach der Abdikation Alberts von Sternberg ernannt, damit er in diesem Amt die Interessen der luxemburgischen Politik in Norddeutschland vertreten würde. In der Zeit der Erwerbung der Mark Brandenburg brauchte Kaiser Karl IV. auf dem Magdeburger erzbischöflichen Stuhl fähige und verantwortliche Personen zu haben. Im Fall Alberts von Sternberg gelang es nicht. Albrecht war gar nicht imstande sich in Magdeburg durchzusetzen. Dagegen im Fall Peters Jelito war der Kaiser erfolgreich. Peter nahm an der Erwerbung von Brandenburg militärisch und diplomatisch aktiv teil, und auch danach spielte er die Rolle eines Verbündeten des Kaisers im nord- und mitteldeutschen Raum. Begreiflicherweise konnte sich Peter zu dieser Zeit seine bisherige Funktionen am kaiserlichen Hofe und in der Diplomatie nicht mehr leisten. Den Hof besuchte er nur, als er in Brandenburg, in der neuen kaiserlichen Residenz Tangermünde, weilte. Im Jahre 1377 wurde der Magdeburger Erzbischof mit der ehrenvollen Aufgabe beauftragt, die neue Burgkapelle in Tangermünde einzuweihen.

Das letzte Gebiet, mit dem sich der Autor beschäftigt, ist die Gründertätigkeit Peters, die gerade im Kontext seines höfischen Leben zu beurteilen ist. Peter Jelito war von der kulturellen Atmosphäre des kaiserlichen Hofes beeinflusst und durch eigene Gründertätigkeit wollte er den Kaiser und andere Höflinge nachmachen. Während seiner Wirkung in Litomyšl gründete er das Augustiner-Chorherrenstift in Landskron, das er dann sein ganzes Leben lang unterstützte und wo er auch begraben wurde. In Magdeburg erbaute er eine neue Kapelle im erzbischöflichen Palais und bei ihr gründete er ein Kapitel.

An der Neige der Regierung Kaiser Karls IV. erlebte Peter Jelito einen wesentlichen Mißerfolg, als er vergeblich versuchte, das Prager Erzbistum zu gewinnen. Karl IV. entschied sich damals, das Erzbistum Prag für den jungen Bischof von Meißen Johann von Jenzenstein, den Neffen des abtretenden Erzbischofs Johann Očko, bei der päpstlichen Kurie zu sichern. Die weiteren Mißerfolge folgten zur Regierungszeit König Wenzels IV., als Peter Jelito (offenbar gegen seinen Willen) zum Austausch des Erzbistums Magdeburg gegen das Bistum Olmütz gezwungen wurde. Mit dieser Angelegenheit, sowie mit der nächsten Wirkung Peters im Bistum Olmütz, beschäftigt sich der Autor in einer selbständigen Studie.

